

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК
РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ
ИНСТИТУТ ИСКУССТВ

БИОБИБЛИОГРАФИЯ
АРМЯНСКИХ ИСКУССТВОВЕДОВ
N 6

ВИГЕН КАЗАРЯН

ЕРЕВАН
ИЗДАТЕЛЬСТВО «ГИТУТЮН» НАН РА
2018

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF ARMENIA
INSTITUTE OF ARTS

BIOBIBLIOGRAFY OF
ARMENIAN ART CRITICS
N 6

VIGEN GHAZARYAN

YEREVAN
“GITUTYUN” PUBLISHING HOUSE OF THE NAS RA
2018

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ԱՐՎԵՍՏԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒԾ**

**ՀԱՅ ԱՐՎԵՍՏԱԲԱՆՆԵՐԻ
ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԻ
N 6**

ՎԻԳԵՆ ՂԱԶԱՐՅԱՆ

**ՆԵՐԱԾԱԿԱՆԸ՝
արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ
Աննա ԱՍԱՏՐՅԱՆԻ**

**ԵՐԵՎԱՆ
ՀՀ ԳԱԱ «ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆԻ
2018**

ՀՏԴ 01:7.03

ԳՄԴ 91.9:85

Վ. 562

**ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՄՔ ՀՀ ԳԱԱ ԱՐՎԵՍՏԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ՈՐՈՇՄԱՄԲ**

**ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿԱԶՄԵԼ ԵՆ
ԱՐՎԵՍՏԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒԵՐ
ՄԵՐԻ ԿԻՐԱԿՈՍՅԱՆԸ ԵՎ ՄԱՐԳԱՐԻՏԱ ՔԱՄԱԼՅԱՆԸ**

**ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԽՄԲԱԳԻՐ՝
ՀՀ ԳԱԱ ԹՂԹԱԿԻՑ ԱՆԴԱՄ
ԱՐԱՐԱՏ ԱՂԱՍՅԱՆ**

Վ. 562

Վիգեն Ղազարյան: Կենսամատենագիտություն /կազմ.: Մ.Կիրակոսյան, Մ.Քամալյան. - Եր.: ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2018. - 40 էջ:

Մատենագիտությունն ընդլրվում է Վ. Ղազարյանի 1968-2018 թվականների տպագիր աշխատանքների ցանկը՝ նրա գիտական գործունեությունը բնութագրող համառոտ ակնարկով:

ՀՏԴ 01:7.03

ԳՄԴ 91.9:85

ISBN 978-5-8080-1349-0

© ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտ, 2018

© ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2018

**ՎԻԳԵՆ ՂԱԶԱՐՅԱՆ.
ԲԱԶՄԱՎԱՍՏԱԿ ԱՐՎԵՍՏԱԲԱՆՆ ՈՒ
ԲԱԶՄԱՀՄՈՒՏ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԸ**

Լրացավ ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի կերպարվեստի բաժնի վարիչ, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, ՀՀ մշակույթի վաստակավոր գործիչ, ՀՀ պետական մրցանակի դափնեկիր, արվեստագիտության դոկտոր, պրո-ֆեսոր Վիգեն Հովհաննեսի Ղազարյանի ծննդյան 75-ամյա հոբելյանը:

Ծնվել է 1943թ. մարտի 16-ին Երևանում, ՀՍՍՀ ԳԱԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, հայ նոր և նո-րագույն գրականության պատմության և տեսության մասնագետ Հովհաննես Ղազարյանի և Հայաստանի հեռուառառադիոպետկոմի կադրերի բաժնի վարիչ Ամալյա Ղազարյանի ընտանիքում:

1960-ին ավարտելով Երևանի Հնագույն դպրոցներից մեկը՝ Աղասի Խանջյանի անվան միջնակարգ դպրոցը, Վ. Ղազարյանն ընդունվում է Խ. Աբովյանի անվան Հայկական պետական մանկավարժական ինստիտու-տի նկարչության և տարրական կրթության մեթոդիկայի բաժինը, որի լրիվ դասընթացն ավարտում է 1965-ին՝ ստանալով «միջնակարգ դպրոցի տարրական դասարանների և նկարչության ուսուցչի» որակալորում:

1965-66թթ. Վ. Ղազարյանն աշխատում է պարբերական մամուլի և ուսդիոյի լուրերի թարգմանիչ Արմտագի (Արմենպրեսի) թարգմանչական բաժնում, իսկ 1967-68 թվականներին՝ Հայկական սովետական հանրագի-տարանում որպես կրտսեր գիտաշխատող, կազմում մի շարք բառացանկեր (Հայոց լեզվի քերականության, կերպարվեստի, բալետի և այլն):

1968-69թթ. Վ. Ղազարյանն աշխատում է Հայաստանի պետական պատկերասրահում որպես էքսկուրսավար:

1969թ. Վ. Ղազարյանն ընդունվում է ՀՍՍՀ Գիտությունների ակա-դեմիայի Արվեստի ինստիտուտի կերպարվեստի բաժնի ասպիրանտուրա, արվեստագիտության թեկնածու Լեռն Ազարյանի ղեկավարությամբ ՀՍՍՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի խորհրդի 1975թ. մայիսի 23-ի նիստում պաշտպանում թեկնածուական աստենախոսություն «Սարգիս Պիծակ» թեմայով, ԽՍՀՄ ԲՈՀ 1975թ. Հոկտեմբերի 15-ի որոշմամբ ստանում ար-վեստագիտության թեկնածուի գիտական աստիճան և աշխատանքի անց-նում ՀԽՍՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտում նախ որպես կրտսեր գիտաշ-

խատող, հետագայում որակավորվում որպես ավագ, առաջատար և գլխավոր գիտական աշխատող: 1988 թվականից առ այսօր նա ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի կերպարվեստի բաժնի վարիչն է: Վ.Ղազարյանը բազմիցս ընտրվել է Արվեստի ինստիտուտի արհմիության տեղկոմի նախագահ:

Վ.Ղազարյանը ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի գիտական խորհրդի անդամ է, իր ստեղծման օրից՝ 1996 թվականից ի վեր, ինստիտուտի գիտական աստիճանաշնորհման 016 մասնագիտական խորհրդի անդամ (1996-2008-ին՝ նախագահի տեղակալ): 2014-ից «ԿԱՆԹԵՂ» գիտական պարբերականի խմբագրական խորհրդի անդամ է:

Ուսասատանի Դաշնության մշակութի նախարարության Արվեստագիտության ինստիտուտում (Մոսկվա) 1992թ. Վ.Ղազարյանը պաշտպանում է գոկսորական ատենախոսություն՝ «Խորանների մեկնությունները» թեմայով, և նրան չնորհվում է արվեստագիտության գոկսորի գիտական աստիճան:

2000 թ. Վ.Ղազարյանը ստանում է պրոֆեսորի գիտական կոչում:

2010 թ. ընտրվում է ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ:

Զուգահեռաբար ընդհատումներով որպես թարգմանիչ Վ.Ղազարյանն աշխատել է Հայաստանի Հեռուստառադիոպետկոմի Սփյուռքի բաժնում, դասախոսել Խ.Աբովյանի անվան Հայկական պետական մանկավարժական Համալսարանում, 1990-2000-ական թթ. Եղել ՀՀ կառավարությանն առընթեր գիտական թեմաների հաստատման հանձնաժողովի անդամ:

Լայն ու ընդգրկուն են հետազոտողի գիտական հետաքրքրությունների շրջանակները: Նրան Հավասարապես զբաղեցրել է թե՛ Հայ միջնադարյան կերպարվեստի, թե՛ արդի Հայ նկարիչների և քանդակործների (այդ թվում՝ Արշիլ Գրիգի, Մարտիրոս Սարյան, Էղուարդ Իսաբեկյան, Գագիկ Ղազարյան, Վաղարշակ Արամյան, Կարեն Սմբատյան, Անդրանիկ Կիլիկյան) ստեղծագործության հետազոտությունը:

Վ.Ղազարյանը Երևանում և Մոսկայում Հայերեն և ոռւսերեն լեզվուներով հաստարակված տասնյակ արվեստագիտական գրքերի և ալբոմների, այդ թվում՝ 1981-ին Մոսկայում լույս տեսած «Մատենադարան»

պատկերագրքի (Համահեղինակ՝ Սեյրանուշ Մանուկյան)¹, ինչպես նաև Երևանում, Թիֆլիսում, Մոսկվայում, Խտախայի տարբեր քաղաքներում, Նյու Յորքում և այլուր Հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով տպագրված շուրջ 150 գիտական, քննադատական, հանրագիտարանային (այդ թվում՝ Հայկական սովետական Հանրագիտարանի, «Քրիստոնյա Հայաստան» Հանրագիտարանի և «Հայաստան» Հանրագիտարանի) հոդվածների հեղինակ է:

Խոսումնալից էր երիտասարդ հետազոտողի մուտքն արվեստաբանություն։ Նա ուսումնասիրում է առանձին մանրանկարիչների կյանքն ու ստեղծագործությունը, առաջին անգամ գիտական շրջանառության մեջ դնում և պատմականորեն արժեքավորում սակավ հայտնի պատկերագրդ ձեռագրեր, որոշակի պատմաշրջանում գիտարկում գեղարվեստական որոշ երևույթների (օրինակ՝ սյուժետային մանրանկարի) էվոլյուցիան՝ իր բոլոր ասպեկտներով ևն։

1980-ին ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ Հրատարակվում է Վիգեն Ղազարյանի անդրանիկ մենագրությունը՝ «Սարգիս Պիծակ» աշխատությունը², որը նվիրված էր Կիլիկյան մանրանկարչության կարևորագույն գեմքերից մեկի՝ XIV դարի առաջին կեսի մանրանկարիչ Սարգիս Պիծակի ստեղծագործության ուսումնասիրությանը։ Մատենադարանի ձեռագրերի հիման վրա հետազոտողը ներկայացնում է պիծակյան ձեռագրերում Մեծ Հայքի և Կիլիկյան մանրանկարչական արվեստի մինթեզը պայմանավորող պատմական, գաղափարական-գեղարվեստական նախադրյաները, հետազոտում մանրանկարների պատկերագրությունը, բացահայտում Պիծակի արվեստի ոճական-կառուցվածքային առանձնահատկությունները, մատոնանշում նրա տեղն ու դերը Հայմիջնադարյան մանրանկարչության հարուստ պատմության մեջ։ Վ. Ղազարյանի գիտական ուսումնասիրության մեջ Կիլիկյան Հայաստանի վերջին մեծանուն մանրանկարիչ ներկայացված է նորովի, որպես ոչ թե անկումնային նկարիչ, այլ՝ նորարար, որը դիմում է պատկերային և պատկերագրական նոր համակարգի, բերում է գունագծային նոր հետևողական

¹ Կազարյան Բ.Օ., Մանուկյան Ս.Ը., Մատենադարան, Տոմ 1, Արմանսկая рукописная книга, Москва, “Книга”, 1981, 282 с., 402 илл.

² Ղազարյան Վ., Սարգիս Պիծակ /Պատ. խմբ.՝ Լ.Ռ.Ազարյան/, Երևան, ՀՍՍՀ ԳԱ Հրատ., 1980, 152 էջ, 39թ. նկ.։

մոտեցում, Թորոս Ռոսլինի և կիլիկյան արվեստի ծաղկման շրջանի դինամիկ կոմպոզիցիաների փոխարեն ստեղծում երկրաչափորեն ներդաշնակ հորինվածքներ և հավասարակշռված դարձնում նույնիսկ միմյանց վրա պատկերված կոմպոզիցիաները։ Մանրանկարիչը գործածում է սառը՝ սառի և տաքը՝ տաքի հետ մաքուր, գրեթե անխառն գունաշար, ստեղծագործաբար օգտվում կապագովկիական որմաննկարների արվեստի ոճական, գծային օրինակներից, ստեղծում գլխավոր և երկրորդական պերսոնաժների բնորոշ կերպարներ, որոնք փոխադրվում են ձեռագրից ձեռագրի, պարզեցնում է զարդամոտիվները, ինչպես և գրչության արվեստը, հետեւով հոր՝ Գրիգոր Պիծակի օրինակին։

Բոլորովին այլ խնդիրներ են առաջադրված և մշակված 1984-ին հրատարակված «Սյուժեատային մանրանկարը Կիլիկիայում» (XIII դարի վերջ - XIV դարի սկիզբ)» մենագրության³ մեջ, որտեղ ներկայացվում են ավետարանական սյուժեների պատկերային անմիջական վերարտադրության եղանակները, դրանց անտիկ և քրիստոնեական ակունքները, վերարտադրության պատկերագրական-սիմվոլիկ կողմը։ Տարբեր ձեռագրերի համեմատական վերլուծությամբ արվեստաբանը ցույց է տալիս ավետարանիչների պատկերների պատկերագրական էվոլյուցիան, ներկայացնում ամենահարուստ՝ «Ուժ մանրանկարիչների ավետարանի» (Մատ. N 7651) մանրանկարների նկարագրական ցանկը։ Հեղինակը փորձել է ճշտորեն առանձնացնել այն պատկերները, որոնք ուղղակի գրեթե նույնությամբ արտանկարված են հունական X-XI դդ. մի նշանավոր ձեռագրից (Ֆլորենցիա), ուսումնասիրել ոչ միայն հիմնական, այլև երկրորդական թեմաների պատկերագրությունը։

Դոկտորական ատենախոսության հիմնական արդյունքների հիման վրա 1995-ին հրատարակվում է Վ. Ղազարյանի «Խորանների մեկնություններ» ուսումնասիրությունը՝ (աշխարհաբար թարգմանությունը, առաջաբանը և ծանոթագրությունները՝ Վ. Ղազարյանի)⁴, իսկ 2004-ին՝ «Մեկնութիւնք խորանաց։ (Արվեստի տեսության միջնադարյան հայկական պատկերագրությունը»։

³ Ղազարյան Վ., Սյուժեատային մանրանկարը Կիլիկիայում (XIII դարի վերջ-XIV դարի սկիզբ) /Պատ. խմբ.՝ Վ.Հ.Մաթեոսյան/, Երևան, ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1984, 190 էջ, 32թ. նկ.։

⁴ Խորանների մեկնություններ /Աշխ.-սիրություն՝ Վ. Ղազարյան։ Խմբ. խորհ.՝ Ա. Զարյան և ուրիշներ։ Խմբ.՝ Գ. Տեր-Վարդանյան/, Երևան, «Մարգար Խաչենց Այբբենիմ» հրատ., 1995, 191 էջ, 4թ. նկ.։

կան բնագրեր»» աշխատությունը⁵, տասներկու տեքստերի մանրամասն տարբերություններով:

2009-ին հրատարակվում է Արարատ Աղասյանի, Մուրադ Հասրաթյանի, Հրավարդ Հակոբյանի և Վիգեն Ղազարյանի «Հայ արվեստի պատմություն» կոլեկտիվ հիմնարար աշխատությունը⁶, որն ամփոփում է Հայ արվեստի գլխավոր ճյուղերի, այսպես կոչված «պատմական պատմությունը՝ հնագույն ժամանակներից մինչև մեր օրերը: Աշխատության հեղինակներն արժանանում են 2009 թվականի ՀՀ Պետական մրցանակին՝ կերպարվեստի ոլորտում:

Հայ միջնադարյան կերպարվեստի պատմական ուղին է լուսաբանվել Վիգեն Ղազարյանի և Հրավարդ Հակոբյանի «Հայ միջնադարյան կերպարվեստի պատմություն» աշխատության մեջ՝ (2012), որտեղ առանձնացված են ճարտարապետական քանդակագործումը, վաղ միջնադարյան կոթողները, խաչքարերը, որմանակարչությունը, մանրանկարչությունը, գեկորատիվ-կիրառական արվեստը և սրբապատկերը:

Վ.Ղազարյանը մասնակցել է տասնյակ միջազգային գիտաժողովների Հայաստանում (նաև՝ Արցախում), Վրաստանում, Ռուսաստանում, Իտալիայում, ԱՄՆ-ում, դասախոսություններ կարգացել Մոսկվայի պետական համալսարանի և Գերմանիայի Վարբուրգի համալսարանի սաների համար (Երևանում և Դիլիջանում), ամառային դասընթացներ վարել Վենետիկի Ֆոսկարիի համալսարանում: Ուշագրավ է, մասնավորապես, նրա ակտիվ մասնակցությունը Հայ արվեստին նվիրված երկրորդ, երրորդ և չորրորդ սիմպոզիումների կազմակերպմանը՝ ընդգրկվել է աշխատանքային խմբում, Արվեստի ինստիտուտի կողմից Հայ մշակույթին և արվեստին նվիրված բոլոր հանրապետական կոնֆերանսների կազմակերպման գործին՝ լինելով հրապարակվող գեկուցումների թեզերի ժողովածուների խմբագիրը:

⁵ Մեկնութիւնք խորանաց: (Արվեստի տեսության միջնադարյան հայկական բնագրեր): Աշխ.՝ Վ.Հ.Ղազարյանի, մասնագիտ. խմբ.՝ Հ.Հովհաննիսյան, Գ.Տեր-Վարդանյան, Ս.Էջմիածին: Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, 2004, 480 էջ, 28թ. նկ.:

⁶ Աղասյան Ա., Հակոբյան Հ., Հասրաթյան Մ., Ղազարյան Վ., Հայ արվեստի պատմություն, Երևան, «Զանգակ-97» հրատ., 2009, 575 էջ, նկ.:

Ղազարյան Վ., Հակոբյան Հ., Հայ միջնադարյան կերպարվեստի պատմություն, Երևան, «Զանգակ», 2012, 260 էջ:

Վ. Ղազարյանը խմբագիր է մի շարք գիտական աշխատությունների, թարգմանությունների՝ ռուսերենից, անգլերենից, գերմաներենից և գրաբարից:

Արդյունաշատ է **Վ. Ղազարյանի** մանկավարժական գործունեությունը: Տասնամյակներ շարունակ դասավանդելով Երևանի գեղարվեստի պետական ակադեմիայում, նա իր փորձն ու գիտելիքներն է փոխանցում ապագա արվեստաբաններին: Վաստակաշատ մանկավարժը 1999-2013 թվականներին ղեկավարել է Երևանի գեղարվեստի պետական ակադեմիայի կերպարվեստի պատմության և տեսության ամբիոնը, իսկ 2013-2018թթ.՝ արվեստագիտության և հումանիտար գիտությունների ամբիոնը: Նա Երևանի գեղարվեստի պետական ակադեմիայի (Ներկայում՝ Հայաստանի գեղարվեստի պետական ակադեմիա) գիտական խորհրդի անդամ է, ՀԳԴԱ «Տարեգրքի» խմբագրական խորհրդի անդամ:

Անուրանալի է **Վ. Ղազարյանի** ներդրումը երիտասարդ գիտական կազմերի պատրաստման գործում: Նրա գիտական ղեկավարությամբ պաշտպանվել է թեկնածուական 29 ատենախոսություն: Նրա սաներն այսօր աշխատում են ինչպես ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտում, այնպես էլ Հայաստանի գեղարվեստի պետական ակադեմիայում, Երևանի պետական համալսարանում, Մատենադարանում, Հայաստանի պատմության թանգարանում, Հայաստանի ազգային պատկերասրահում, Խ.Աբովյանի անվան Հայկական պետական մանկավարժական համալսարանում և այլուր:

Նա ղեկավարել է ուսանողների ամփոփիչ ատեսավորման աշխատանքների հանձնաժողովները Խ.Աբովյանի անվան Հայկական պետական մանկավարժական համալսարանում:

Գիտական և մանկավարժական աշխատանքներին զուգընթաց **Վ. Ղազարյանը** զբաղվել և զբաղվում է նկարչությամբ. նա Հայաստանի նկարիչների միության անդամ է 2002 թվականից: Զնայած մշտական զբաղվածությանը՝ նա շարունակել է նկարել տարբեր տեխնիկաներով, որի արդյունքը եղավ 2002թ. Հայաստանի նկարիչների միության սրահում արվեստաբանների նկարների ցուցահանդեսը և 2008թ. Երևանի գեղարվեստի պետական ակադեմիայի տեր և տիկին Բոյաջյանների ցուցասրահում կազմակերպված նկարների անհատական ցուցահանդեսը: Իսկ 2015թ. նկարների անհատական ցուցահանդեսը կազմակերպվեց Հա-

յաստանի նկարիչների միության սրահում: Ծննդյան հոբելյանին ընդառաջ հրատարակվեց Վ.Ղազարյանի նկարների պատկերագիրքը:

1997-ից Հայաստանի գրողների միության անդամ միջնադարագետ արվեստաբանի ստեղծագործական գործունեության մեջ կարևոր տեղ է գրավում պոեզիան: 2016-ին ՀՀ մշակույթի նախարարության աջակցությամբ «Նախրի» հրատարակությունը լույս ընծայեց Վ.Ղազարյանի բանաստեղծությունների և ուսւերենից, անգլերենից ու գերմաներենից նրա կատարած բանաստեղծական թարգմանությունների (Մայակովսկի, Գյոթե, Շեքսպիր, Օսկար Ուայլդ, 20-րդ դարի անգլո-ամերիկյան պոեզիա) ժողովածուն⁸, որը հեղինակը նվիրեց «Նրբագույն բանաստեղծ և Նարեկավանքի դպրոցը լուսաբանող սիրելի Հրաչյա Թամրապյանի հիշատակին»:

Գիտական ու գիտակազմակերպական վաստակի համար Վիգեն Ղազարյանն արժանացել է ՀՀ մշակույթի վաստակավոր գործչի պատվավոր կոչման (2006), պարզմատրպել ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության «Հուշամեդալով» (2008), ՀՀ ԳԱԱ Պատվոգրով (2003) և Վաստակագրով (2018):

Եվ այդուհանդերձ՝ բազմավաստակ արվեստաբանի ու բազմահմուտ մանկավարժի լավագույն ստեղծագործությունն իր գուտարերն են՝ տնտեսագիտության թեկնածուներ Աստղիկ և Ամելիա Ղազարյաները: Հավելմ, որ Հոբելյարի բոլոր նվաճումներում կարենոր նշանակություն ունի նրա կենաց գուգերգը տեխնիկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Միլվա Սահրապյանի հետ, որը շարունակվում է արդեն շուրջ չորս տասնամյակ:

Վերատին ջերմորեն շնորհավորելով մեր գործընկերոջը Հոբելյանի կապակցությամբ՝ մաղթում ենք արևշատություն և գիտաստեղծագործական նորանոր նվաճումներ:

Աննա ԱՍԱՏՐՅԱՆ
արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ

⁸ Ղազարյան Վ., Պատուհաններ, Բանաստեղծություններ, Երևան, «Նախրի», 2016, 304 էջ:

ՎԻԳԵՆ ՂԱԶԱՐՅԱՆԻ ԿԹԱՆՔԻ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵԹՎԵՐԸ

- 1943 Ծնվել է մարտի 16-ին, Երևանում, գրականագետ Հովհաննես Ղազարյանի և Հայաստանի հեռուստառադիրութեատրութիւնի կադրերի բաժնի վարիչ Ամայա Ղազարյանի ընտանիքում
- 1960 Ավարտել է Երևանի Աղասի Խանջյանի անվան միջնակարգ դպրոցը
- 1955-58 Հաճախել է Դ. Ղուկասյանի անվան պիոներների պալատի նկարչական խմբակ
- 1965 Ավարտել է Խ. Աբովյանի անվան Հայկական պատական մանկավարժական ինստիտուտի մանկավարժության ֆակուլտետի նկարչության և տարրական կրթության մեթոդիկայի բաժինը
- 1965-66 Աշխատել է թարգմանիչ, սրբագրիչ և խմբագիր Հայկական մամուլի գործակալությունում (Արմտագ)
- 1968 Աշխատել է Հայկական Սովետական հանրագիտարանում որպես կրտսեր գիտաշխատող
- 1969 Մասնագետ էքսկուրսավար Հայաստանի պետական պատկերասրահում
- 1969-1980 Թարգմանիչ Հայկական ուսդիոյի և հեռուստատեսության Սփյուռքի բաժնում
- 1970-1973 ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի ասպիրանտ
- 1975 ՀՍՍՀ ԳԱ Արվեստի ինստիտուտի դիսերտացիոն խորհրդի մայիսի 23-ի նիստում պատշտապնել է թեկնածուական դիսերտացիա «Սարգիս Պիծակ» թեմայով և ԽՍՀՄ ԲՈՀ-ի հոկտեմբերի 15-ի որոշմամբ ստացել արվեստագիտության թեկնածուի գիտական աստիճան
- 1975-1987 ՀՍՍՀ ԳԱ Արվեստի ինստիտուտի կերպարվեստի բաժնի

Կրտսեր գիտաշխատող

- 1978-ից** գեկուցումներով հանդես է եկել տարբեր միջազգային գիտաժողովներում՝ Երևան, Թբիլիսի, Մոսկվա, Վիչենցա, Վենետիկ, Բոլոնյա, Նյու Յորք, Ղարաբաղ: Դասախոսություններով հանդես է եկել Հայաստանում, Իտալիայում (Վենետիկ, Փոսկարի համալսարան), Մատենադարանում և հայ միջնադարյան հուշարձանների մոտ, Դիլիջանում, Խ.Աբովյանի անվան Հայկական պետական մանկավարժական համալսարանում, Աշտարակում)
- 1981** Մասնակցել է Հայ արվեստի նվիրված միջազգային երրորդ սիմպոզիումին (Վենետիկ, Իտալիա)
- 1983** ՍՍԿԿ անդամ
- 1984** ՀՍՍՀ ԳԱ Արվեստի ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ միաձայն ընտրվել է կերպարվեստի բաժնի կրտսեր գիտաշխատողի պաշտոնում
- 1985** ՀՍՍՀ ԳԱ Արվեստի ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ միաձայն ընտրվել է կերպարվեստի բաժնի ավագ գիտաշխատողի պաշտոնում
- 1988-ից** ՀՍՍՀ ԳԱ Արվեստի ինստիտուտի կերպարվեստի բաժնի վարիչ
- 1992** Պաշտպանել է ատենախոսության «Խորանների մեկնություններ» թեմայով Ռուսաստանի Արվեստագիտության ինստիտուտում և ստացել արվեստագիտության դոկտորի գիտական աստիճան
- 1995-ից** ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի գիտական աստիճանաշնորհման Արվեստագիտության 016 մասնագիտական խորհրդի անդամ
- 1995-2008** ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի գիտական աստիճանաշնորհման Արվեստագիտության 016 մասնագիտական խորհրդի նախագահի տեղակալ

<i>1997</i>	<i>Ընտրվել է Հայաստանի գրողների միության անդամ</i>
<i>1999-2013</i>	<i>Երևանի գեղարվեստի պետական ակադեմիայի կերպարվեստի պատմության և տեսության ամբիոնի վարիչ</i>
<i>2002</i>	<i>Ընտրվել է Հայաստանի նկարիչների միության անդամ</i>
<i>2003</i>	<i>Պարգևատրել է ՀՀ ԳԱԱ Պատվոգրով</i>
<i>2004-ից</i>	<i>ԵԳՊԱ «Տարեգրքի» խմբագրական խորհրդի անդամ</i>
<i>2005</i>	<i>Որակավորվել է որպես առաջատար գիտաշխատող</i>
<i>2006</i>	<i>Արժանացել է ՀՀ Մշակույթի վաստակավոր գործչի պատվավոր կոչման</i>
<i>2008</i>	<i>ՀՀ ԿԳ նախարար Սպարտակ Սեյրանյանի՝ նոյեմբերի 24-ի հրամանագրով «Կրթության և գիտության ոլորտում ներդրած մեծագույն ավանդի համար, ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի խոնտիտուտի հիմնադրման 50-ամյա հորելանի կապակցությամբ» պարգևատրվել է ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության հուշամեդալով</i>
<i>2009</i>	<i>Հեղինակային խմբի կազմում արժանացել է ՀՀ Պետական մրցանակ՝ Կերպարվեստի ոլորտում «Հայ արվեստի պատմություն» աշխատության համար (համահեղինակներ՝ Ա. Աղասյան, Հ. Հակոբյան, Մ. Հասրաթյան)</i>
<i>2010</i>	<i>Որակավորվել է որպես գլխավոր գիտաշխատող</i>
<i>2010</i>	<i>Ընտրվել է ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ</i>
<i>2013-2018</i>	<i>Երևանի գեղարվեստի պետական ակադեմիայի արվեստագիտության և հումանիտար գիտությունների ամբիոնի վարիչ</i>
<i>2014-ից</i>	<i>«ԿԱՆԹԵՂ» գիտական պարբերականի խմբագրական խորհրդի անդամ</i>
<i>2018</i>	<i>Պարգևատրվել է ՀՀ ԳԱԱ Վաստակագրով՝ ծննդյան 75-ամյա հորելանի կապակցությամբ</i>

ՎԻԳԵՆ ՂԱԶԱՐՅԱՆԻ ՏՊԱԳԻՐ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆԵՐԻ ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՄԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Սարգիս Պիծակ, Երևան, ՀՍՍՀ ԳԱԱ հրատ., 1980, 150 էջ, 7 գումարվոր, 72 սե-սպիտակ պատկեր:
2. Մյուժետային մանրանկարը Կիլիկիայում (XIII դ. վերջ - XIV դ. սկիզբ), Երևան, ՀՍՍՀ ԳԱԱ հրատ., 1984, 186 էջ, 64 սե-սպիտակ պատկեր, 12 գծապատկեր:
3. Մատենադարան, Տոմ 1, Արմանական բառարարություն (VI-XIV դարեր), Մատենադարան, Տոմ 1, Երևան, 1981 (соавтор - С.Манукян), 282 с., 402 илл.
4. Խորանների մեկնություններ (Աշխ-սիրություն՝ Վ.Ղազարյան: Խմբ. Խորհ.՝ Ա.Զարյան և ուրիշներ: Խմբ.՝ Գ.Տեր-Վարդանյան), Երևան, «Սարգիս Խաչենց Այբբենդիմ» հրատ., 1995, 191 էջ, 4թ. նկ.:
5. Մեկնութիւնք խորանաց (Արվեստի մեսության միջնադարյան բնագործություն), Աշխատասիրությամբ Վ.Հ. Ղազարյանի, Մայր Աթոռ Ա.Էջմիածնին, 2004, 478 էջ, 56 պատկեր:
6. Հայ արվեստի պատմություն, Երևան, «Զանգակ-97», 2009 (Համակարգչական պատմության մեջ՝ Արարատ Աղասյան, Հրավարդ Հակոբյան, Մուրադ Համբարձումյան), 575 էջ:
7. Հայ միջնադարյան կերպարվեստի պատմություն, Երևան, «Զանգակ-97», 2012 (Համակարգչական պատմության մեջ՝ Հրավարդ Հակոբյան), 260 էջ, 255 պատկեր:
8. Трансформация животных и растительных мотивов в Армянской рельефной средневековой орнаментике (IX-XIV вв.), Ереван, “Астхик Гратун”, 2016 (соавтор – В.Ваганян), 256 с., больше ста иллюстраций.

ԱԼԲՈՄՆ ԵՐ

1. Մանրանկարչություն (Հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն), Էջմիածնի գանձերը, Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածին, 1984:
2. Ներածություն, «Քսաննշինգ», Հայաստանի նկարիչների միություն, Արովյան, 1999, էջ 4-14:
3. Խոսք, Ալբոմ «Կարէն Սմբատեան», Երևան, «Վան Արեան», 2006, էջ 5-9:
4. Վիզեն Ղազարյան, Գագիկ Ղազարյանի գծերի և ձևերի աշխարհը, Գագիկ Ղազարյան. գծերի և ձևերի աշխարհը (Հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն), Երևան, 2007, էջ 7-30:
5. Մետաֆիզիկական մոգական իրականության հայ վարպետը, Վաղարշակ Արամյան (ալբոմ), Երևան, «Տիգրան Մեծ», էջ 3:
6. Արամ Իսաբեկյանի նկարչությունը, Արամ Իսաբեկյան (ալբոմ), տեքստը՝ Վ.Ղազարյանի (Հայերեն, անգլերեն), Երևան, 2010, էջ 7-107:

ՀՈԴՎԱԾՆԵՐ ԳԻՏԱԿԱՆ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՄ ԵՎ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆԵՐՈՒՄ

1. Նվաճումներ ու որոնումներ, «Սովետական արվեստ», N 9, 1968, էջ 42-44:
2. Կերպարվեստն ըստ Ներսես Շնորհալու, Լրաբեր Հասարակական գիտությունների, N 1, 1972, էջ 68-75:
3. Մատենադարանի թիվ 5786 գրչագրի լուսանցանկարները, Լրաբեր Հասարակական գիտությունների, N 9, 1973, էջ 80-87:
4. Սարգիս Պիծակի պատկերազարդումներից, «Սովետական գրականություն», N 3, մարտ, 1974, էջ 103-134:
5. Նոր գիրք Հայ միջնադարյան քանդակի մասին, «Սովետական գրականություն», Երևան, N 10, 1976, էջ 141-144:
6. Սարգիս Պիծակ, Հայ մշակույթի նշանավոր գործիչները. V-XVIII դարեր, Երևան, Երևանի համալսարանի հրատարակչություն, 1976, էջ 392-396:
7. Чертты эллинистических традиций в армянской миниатюре, “Античность и античные традиции в культуре и искусстве народов Советского Востока”, Москва, изд. “Наука”, 1976, стр. 165-172.
8. Ինքնանկարը Հայ մանրանկարչության մեջ, «Գիտություն և տեխնիկա», 9, 1981, էջ 30-33:
9. Միջնադարյան պատկերըմոնողության մասին, «Գարուն», N 7, 1982, էջ 80-84:
10. Саркис Пицак, Видные деятели армянской культуры (V-XIII века), Ереван, изд. ЕГУ, 1982, стр. 313-317.
11. «Նախատիպը» և «պատկերը» ըստ Ղուկաս Վանանդեցու, «Հայկական արվեստ», հատոր 2, Երևան, ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1984, էջ 110-115:

12. *Ա.Տեր-Ներսիսյան*, Պատմաբանասիրական հանդես, N 2, 1989, էջ 234-236:
13. 1000 лет рукописной книге, “Памятные книжные даты”, 1989, Москва, “Книга”, 1989, стр. 202-205 (соавтор – С.Манукян).
14. Ալրարփի Տեր-Ներսիսյանը և կիլիկյան մանրանկարչությունը, «Արվեստ», N 4, 1990, էջ 32-38:
15. Գրիգոր Տաթևացու Խորանների մեկնությունը, «Գարուն», N 3, 1991, էջ 84-89:
16. Արեպագիտիկաները և նրանց նշանակությունը եկեղեցական վարդապետության մեջ. Դիոնիսիոս Արիսպագի. Խորհրդական աստվածաբանություն, «Գանձասար», Բ, 1992, էջ 138-150:
17. Գույնի ուսմունքը Խորանների մեկնություններում, «Գանձասար», Բ, 1992, էջ 328-340:
18. Գեղագիտական ըմբռնումները Խորանների մեկնություններում, «Գանձասար», Գ, 1993, էջ 306-319:
19. Թվային խորհրդաբանությունը Խորանների մեկնություններում, «Գանձասար», Դ, 1993, էջ 318-333:
20. «Արեպագիտիկաների» խորհուրդը. Առաջաբան և թարգմ. գրաբարից, «Գարուն», N 4, 1994, էջ 71-78:
21. Հայ վաղ միջնադարյան գեղարվեստի ինքնության ցուցանիշները ըստ Սարժիկովսկու, «Ինքնություն», 1, Կամար, Երևան, 1995, էջ 185-199:
22. Պոլ Սեզանի արվեստը և դասերը, Պոլ Սեզան. Նամակներ. գրույցներ, Երևան, «Ա. Խաչենց», 1996, էջ 5-17:
23. Խորաններն իբրև խորհուրդ, «Նորք», թիվ 1, 1996, էջ 135-142:
24. Խորանների մեկնությունների արվեստագիտական նշանակությունը և նրանց վերաբերյալ գրականության տեսություն, «Բանբեր Երևանի համալսարանի», N3 (93), 1997, էջ 112-128:
25. Հայ կերպարվեստի պատմագրության որոշ խնդիրներ, «Գարուն»,

N 6, 1998, էջ 91-94:

26. *Միջավայրը կիլիկան մանրանկարներում, «Հայաստանը և քրիստոնյա Արևելքը», Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ. 2000, էջ 197-202:*
27. *Հայոց ապահով ապագայի նվիրյալը, Հ. Լեռոն Զեքիեան, Երևան, 2000, էջ 3-6:*
28. *Отражение символики “Толкований хоранов” в некоторых иллюстрированных рукописях, “Армения и Христианский Восток”, Изд. “Гитутюн” НАН РА, 2000, стр. 295-302.*
29. *Աղք Հեղբերտ Ռիդ, Հեղբերտ Ռիդ, Արդի նկարչության համառոտ պատմություն, Երևան, «Սարգիս Խաչենց», 2002, էջ 5-14:*
30. *Երկու խոսք, Յուրգիս Բալտրուշայտիս. Ուսումնասիրություն վրաց և հայ միջնադարյան արվեստի, Երևան, «Սարգիս Խաչենց», 2003, էջ 5-10:*
31. *Էզվարդ Վարդանյանի գեղարվեստական աշխարհը, «Նոր դար», N 4, 2003, էջ 322-324:*
32. *Լևոն Հախվերդյան (մահմուսական), Պատմաբանասիրական հանդես, N 1, 2003, էջ 305-309:*
33. *Էզվարդ Վարդանյանի գեղարվեստական աշխարհը, «Նոր դար», N 4, 2003, էջ 322-324:*
34. *Հայկակականությունը Արշիլ Գորկու ընկալումով, Երևանի գեղարվեստի պետական ակադեմիա. «Տարեգիրք», գիտական աշխատությունների ժողովածու, Երևան, 2004, էջ 5-15:*
35. *Մոդեռնիզմը և հայկական արվեստի կայացումը, Հայաստանը Եվրոպայի կայացման ճանապարհին (ինքնություն - 2), Երևան, 2005, էջ 79-86:*
36. *Շրջանակը ավետարանիչների նկարներում, Երևանի գեղարվեստի պետական ակադեմիա. Տարեգիրք, գիտական աշխատությունների ժողովածու, Երևան, 2005, էջ 34-39:*

37. Արշիլ Գորկի. գեղարվեստի խորանի մեծ նվիրյալը, «Էջմիածին», 2005, թիւ Դ., էջ 118-127:
38. Հրավարդ Հակոբյան. գիտնականը և քաղաքացին, Հրավարդ Հակոբյան. Կենսամատենագիտություն, Երևան, 2005, էջ 3-9:
39. Մողեննիզմը և հայ կերպարվեստի զարգացումը, «Մշակույթ», թիւ 1, 6 մարտի, 2006, էջ 15-16:
40. Բուսական մոտիվների խորհրդաբանությունը «Խորանների մեկնություններում» և դրանց կիրառական ոլորտները, Երևանի գեղարվեստի պետական ակադեմիա. Տարեգիրք, գիտական աշխատությունների ժողովածու, Երևան, 2006, էջ 17-21:
41. Էդուարդ Իսաբեկյան. Հայ նորագույն գեղանկարչության նահապետը, Մ.Միքայելյան, Էդուարդ Իսաբեկյան, «Անահիտ», էջ 198-199:
42. Պետրոս Աղամյանի պոեզիայի և նկարչության մասին, Հայ արվեստի Հարցեր - 1, Երևան, ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի Հրատ., 2006, էջ 183-191:
43. *The Creative World of Edvard Vardanian, Armenian Art Cultural Magazine*, 2 (16), 2006, p. 198-199.
44. Մանրանկարչություն, Սուրբ Հայաստան. պատմություն և մշակույթ. Աստվածաշնչյան Հայաստանից մինչև VIII դ. վերջ, Երևան, Հայաստանի պատմության թանգարան, 12 սեպտեմբեր-30 նոյեմբեր, 2007թ., Ցուցահանդեսի կատալոգ, Երևան, 2007, էջ 206-219:
45. Խաչքար, Սուրբ Հայաստան. պատմություն և մշակույթ. Աստվածաշնչյան Հայաստանից մինչև VIII դ. վերջ, Երևան, Հայաստանի պատմության թանգարան, 12 սեպտեմբեր-30 նոյեմբեր, 2007թ., Ցուցահանդեսի կատալոգ, Երևան, 2007, էջ 221-229:
46. Կիլիկիայի մանրանկարչությունը, Սուրբ Հայաստան. պատմություն և մշակույթ. Աստվածաշնչյան Հայաստանից մինչև VIII դ. վերջ, Երևան, Հայաստանի պատմության թանգարան, 12 սեպտեմբեր-30 նոյեմբեր, 2007թ., Ցուցահանդեսի կատալոգ, Երևան, 2007, էջ 326-339:

47. Երկար սպասված մենագրություն, Լրաբեր Հասարակական գիտությունների, N 3, սեպտեմբեր-դեկտեմբեր, 2007, էջ 245-249:
48. Les “Commentaires des Tables des Canons” comme sources arméniennes médiévales de la théorie de l’art ornemental – Arménie. La magie de l’écrit sous la direction de Claude Mutafian, Musées de Marseille, 2007, p. 111-117.
49. Evangile d'Etchmiadzin - Armenia sacra, Mémoire chrétienne des Arméniens (IVe - XVIIIe siècle), sous la direction j.Durand, I.Rapti et D.Giovannoni, Musée du Louvre Edition. Paris, 2007, p. 186-187 (coauthor - Rapti I.).
50. Reliure de l'Evangile d'Etchmiadzin. Armenia sacra, Mémoire chrétienne des Arméniens (IVe - XVIIIe siècle), sous la direction j.Durand, I.Rapti et D.Giovannoni, Musée du Louvre Edition. Paris, 2007, p. 105-107 (coauthor - Durant J.).
51. Deux feuilles de l'Evangile d'Etchmiadzine - Armenia sacra, Mémoire chrétienne des Arméniens (IVe - XVIIIe siècle), sous la direction j.Durand, I.Rapti et D.Giovannoni, Musée du Louvre Edition. Paris, 2007, p. 108-109.
52. Թուչունների և կենդանիների պատկերագրությունը «Խորանների մեկնություններում», Երևանի գեղարվեստի պետական ակադեմիա. Տարեգիրք, գիտական աշխատությունների ժողովածու, Երևան, 2008, էջ 10-15:
53. Առբին Զորյ Քոլինզվուդի «Արվեստի սկզբունքները» կամ Ճիգեր՝ «բուն արվեստը» բացահայտելու, Էսթետիկայի հարցեր, Գիրք 5, Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2009, էջ 32-51:
54. Սարյանը և միջնադարը, Հայ արվեստի հարցեր - 2, գիտական հոդվածների ժողովածու, Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2009, էջ 109-116:
55. Զար ոգինների և Հրեշտակների պատկերագրությունը Սարգիս Պիծակի մանրանկարներում, Հայ արվեստի հարցեր - 3, գիտական հոդվածների ժողովածու, Երևան, 2010, էջ 17-20:

56. Ակադեմիկոս Լևոն Խաչիկյանը և կերպարվեստը, Երևանի գեղարվեստի պիտուական ակադեմիա. Տարեգիրք, գիտական աշխատությունների ժողովածու, Երևան, 2011, էջ 116-121:
57. Հ.Հովհաննիսյան. ծննդյան 75-ամյակի առթիվ, Պատմաբանասիրական հանդես, N 2, 2011, էջ 293-299:
58. Ռուբեն Գրիգորի Դրամբյան (ծննդյան 120-ամյակի առթիվ), Պատմաբանասիրական հանդես, N 3, 2011, էջ 263-269:
59. Դիոնիսիսիսի «նման» և «ոչ նման» կատեգորիաները և դրանց պատմական արժեքը, Հայ արվեստի հարցեր - 5, գիտական հոդվածների ժողովածու, Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2013, էջ 114-121:
60. Վիլհելմ Մաթևոսյանը՝ արվեստի տեսաբան և մշակ, Մաթևոսյան Վ. Ուսումնասիրություններ, Երևան, «Սարգիս Խաչենց, ՓՐԻՆԹԻՒՆ-ՖՈ», 2014, էջ 5-16:
61. Արտաշես Հովնանյան նկարիչը, Հայագիտությունը և արդի ժամանակաշրջանի մարտահրավերները. Հայագիտական միջազգային երկրորդ համաժողովի գեկուցումների ժողովածու, Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2014, էջ 403-405:
62. Կերպարվեստ, Հայոց պատմություն, հատոր II, Միջին դարեր (IV դար - XVII դարի առաջին կես), Գիրք երկրորդ (IX դարի կես - XVII դարի առաջին կես), Երևան, «Զանգակ», 2014, էջ 492-498:
63. Որմնանկարչություն, Հայոց պատմություն, հատոր II, Միջին դարեր (IV դար - XVII դարի առաջին կես), Գիրք երկրորդ (IX դարի կես - XVII դարի առաջին կես), Երևան, «Զանգակ», 2014, էջ 498-501:
64. Մանրանկարչություն, Հայոց պատմություն, հատոր II, Միջին դարեր (IV դար - XVII դարի առաջին կես), Գիրք երկրորդ (IX դարի կես - XVII դարի առաջին կես), Երևան, «Զանգակ», 2014, էջ 501-513:
65. Կերպարվեստ, Հայոց պատմություն, հատոր II, Միջին դարեր (IV դար - XVII դարի առաջին կես), Գիրք երկրորդ (IX դարի կես - XVII

դարի առաջին կես), Երևան, «Գանգակ», 2014, էջ 668-672:

66. Կերպարվեստը, Սփյուռքահայ մշակույթը XX դարում, Հայոց պատմություն, Հատոր IV, գիրք Երկրորդ, Նորագույն ժամանակաշրջան (1945-1991 թթ.), Երևան, «Գանգակ», 2016, էջ 577-583:
67. Պատկերի և պատկերագրության հիմնավորումը վաղ միջնադարում, Բանբեր Հայագիտության, Հայագիտական միջազգային հանդես, 3 (15), 2017, էջ 178-193:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

1. «Նախատիպը» և «պատկերը» ըստ 17-րդ դարի վերջի և 18-րդ դարի սկզբի հեղինակ Ղուկաս Վանանդեցու, Հանրապետական առաջին գիտական կոնֆերանս՝ նվիրված Հայ արվեստի և ճարտարապետության պրոբլեմներին: Զեկուցումների թեզեր (Խմբ.՝ Վ.Հ.Ղազարյան, Ն.Ս.Ստեփանյան), Երևան, ՀՍՍՀ ԳԱ Հրատ., 1975, էջ 10-11:
2. *Иконография Евангелиста в киликийских миниатюрах XIVв.*, Ереван, Изд-во АН Арм. ССР, 1978, 11 стр.
3. *Иконографическое и стилистическое родство миниатюр “Праздничного цикла” Саркиса Пицака и некоторых каппадокийских фресок, “Научные сообщения”, Вып. X, Вторая республиканская научная конференция по проблемам культуры и искусства Армении, Москва, изд. “Наука”, 1978, стр. 47-54.*
4. *Գործողության վայրը Ծննդյան ցիկլում (Մատենադարանի N 7651 ձեռագրում)*, Հայաստանի մշակույթի և արվեստի պրոբլեմներին նվիրված Հանրապետական չորրորդ գիտական կոնֆերանս, գեկուցումների թեզեր, Երևան-Սարդարապատ, 18-22 սեպտեմբերի, 1979, Երևան, ՀՍՍՀ ԳԱ Հրատ., 1979, էջ 82:
5. *Self-Portrait in Armenian Miniatures, Third International Symposium on Armenian Art, Summaries of the Papers, 1981, Milano (Vicenza) Castelfranco V. (Plazzola sul Brenta) Venezia. 25 settembre – 1 ottobre, San Lazzaro-Venezia, 1981, p. 86.*
6. *Ավետարանիչների պատկերագրությունը 14-րդ դարի Կիլիկյան մանրանկարչության մեջ, Հայ արվեստին նվիրված միջազգային երկրորդ սիմպոզիում, գեկուցումների ժողովածու: Հատոր 4-րդ, Երևան, 12-18 սեպտեմբերի, 1978, Երևան, ՀՍՍՀ ԳԱ Հրատ., 1981, էջ 89-94:*
7. *Self-Portrait in Armenian Miniature, ATTI. Del terzo simposio internazionale di arte Armena. 1981, Milano (Vicenza) Castel-*

*franco V. (Plazzola sul Brenta) Venezia. 25 settembre – 1 ottobre,
San Lazzaro-Venezia, 1984, p. 199-205, pl. 1-8.*

8. Содержание средневековых текстов “Толкований хоранов”, Четвертый международный симпозиум по армянскому искусству, Ереван, 11-17 сентября, 1985, Тезисы докладов, Ереван, 1985, стр. 132-134.
9. Հովհաննես Արքաեղբոր դպրոցի գրքարվեստը և նրա ազգեցությունը հետագա կիլիկյան արվեստի վրա - Հայաստանի մշակույթի և արվեստի պրոբլեմներին նվիրված Հանրապետական Գ-րդ կոնֆերանս, գեկուցումների թեզիսներ, Երևան, 1987, էջ 135-137 (համահեղինակ՝ Ս.Մանուկյան):
10. On the Commentary of Canon-Tables by Grigor Tatevatsi – AIEA. Fifth Biennal Conference, Bologna, 1990, p. 23-25.
11. The Doctrine of Colour in Commentaries on Canon-Tables – Atti del quinto Simposio Internationale di Arte Armena, 1992, Venezia – S. Lazzaro, p. 687-694.
12. Շրջանակը ավետարանիչների նկարներում, Հայ արվեստի հանրապետական 7-րդ գիտական կոնֆերանս, գեկուցումների թեզիսներ, Երևան, 12-14 հոկտեմբերի, 1995թ., Երևան, ՀՀ ԳԱԱ Հրատ., 1995, էջ 34-36:
13. Հայ կերպարվեստի պատմագրության որոշ պրոբլեմներ, Հայ արվեստին նվիրված Հանրապետական 8-րդ կոնֆերանս, գեկուցումների թեզիսներ, Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն», Հրատ., 1997, էջ 27-29:
14. Մեկնությունների արտացոլումը խորանների պատկերներում, Միջազգային գիտաժողով. Հայաստանը և քրիստոնյա Արևելքը, գեկուցումների թեզեր, Երևան, 1998, էջ 26-27:
15. Աստվածացումն ըստ «Արեոպագիտիկաների», Հումանիտար գիտությունների հրատապ Հիմնախնդիրները հասարակության անցումնային փուլում, Գիտաժողովի նյութեր, Երևան, 1998, էջ 59-60:

16. Բույսերի և կենդանիների պատկերագրությունը «Խորանների մեկնություններում», Ակադեմիկոս Ռուբեն Զարյանի ծննդյան 90-ամյակին նվիրված գիտաժողով, Երևան, 14-17 սեպտեմբերի, 1999թ., զեկուցումների թեզիներ, Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 1999, էջ 25:
17. Գրքարվեստը և տեսությունը միջնադարյան Հայաստանում. Տերունական թեմաները իրեւ պատմական թեմաներ: Զարդարին խորհրդաբանությունը «Խորանների մեկնություններում», Զարդարյան գիտաժողովի նյութեր, Երևան, 2002, էջ 30-36:
18. Հայ միջնադարյան կերպարվեստի ուսումնասիրության ուղիները, «Հայագիտական միջազգային համաժողով. Հայագիտության արդի վիճակը և նրա զարգացման հեռանկարները», զեկուցումների գրույթներ, Երևան, 2003, էջ 193:
19. Հովհանն Օձնեցին որպես պատկերասեր և պատկերաբան, «Սուրբ Հովհանն Օձնեցի հայրապետը և իր ժամանակը» գիտաժողովի նյութեր, Ս. Էջմիածին, 2004, էջ 107-111:
20. Հայ միջնադարյան կերպարվեստի ուսումնասիրության ուղիները, «Հայագիտական միջազգային համաժողով. Հայագիտության արդի վիճակը և նրա զարգացման հեռանկարները», Երևան, 1-20 սեպտեմբերի, 2003թ., Երևան, «Տիգրան Մեծ», 2004, էջ 486-490:
21. Արշիլ Գորկի. Հայկական ստեղծագործական ֆանտազիան և կատարելության ձգուումը, Ակադեմիկոս Լևոն Հախվերդյանի ծննդյան 80-ամյակին նվիրված գիտաժողով: Երևան, 2-4 նոյեմբերի, 2004, Հիմնադրույթներ, Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատարակչություն, 2004, էջ 38:
22. Մովսես Կաղանկատվացին և Կիրակոս Գանձակեցին կերպարվեստի անհրաժեշտության մասին, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն. անցյալը, ներկան և ապագան, Միջազգային գիտաժողով, զեկուցումների հիմնադրույթներ, Երևան, 2006, էջ 195-196:
23. Արցախ-Ռուսիքի նպաստը պատկերամարտի շարժման դեմ Խորան-

ների մեկնություններում և եկեղեցիների պատկերագարդման գործում, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության անցյալը, ներկան և ապագան, միջազգային գիտաժողով, Գեկուցումների հիմնադրույթներ, Հունիսի 21-24 2006 թ., Ստեփանակերտ, Երևանի Համալսարանի հրատ., Երևան, 2007, էջ 388-394:

24. Արցախ-Ռւտիքի նապաստը պատկերամարտի շարժման դեմ, «Խորանների մեկնություններում» և եկեղեցիների պատկերագարդման գործում, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն. անցյալը, ներկան և ապագան, Միջազգային գիտաժողով, գեկուցումների ժողովածու, Երևան, 2007, էջ 388-394:
25. Արշիլ Գորկի. Կարոսախտ և արվեստ, Հայոց ցեղասպանություն - 100. Ճանաչումից՝ հատուցում Միջազգային գիտաժողովի (15-16 Հոկտեմբերի, 2015) գեկուցումների դրույթների ժողովածու, Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2015, էջ 318-320:
26. Արշիլ Գորկին և կարոսախարը, «Հայոց ցեղասպանություն - 100, ճանաչումից՝ հատուցում» միջազգային գիտաժողովի գեկուցումների ժողովածու, Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2016, էջ 606-613:

ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԱԹԻՆ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐ

1. Գրիգոր Պիծակ, «ՀԱՀ» (Հայկական սովետական հանրագիտաբան), հ. 3, Երևան, 1977, էջ 290-292:
2. Թուչնագիր, Թուչնապատկեր, հ. 4, «ՀԱՀ», 1976, էջ 2016-2017:
3. Խճապատկեր, «ՀԱՀ», հ. 5, Երևան, 1979, էջ 56-57:
4. Խողաբեկյան Վանո, «ՀԱՀ», հ. 5, Երևան, 1979, էջ 74:
5. Խորան, «ՀԱՀ», հ. 5, Երևան, 1979, էջ 85:
6. Կարսի Ավետարան, «ՀԱՀ», հ. 5, Երևան, 1979, էջ 344-345:
7. Կենդանազարդ, «ՀԱՀ», հ. 5, Երևան, 1979, էջ 363-364:
8. Կերպարվեստ («Կիլիկյան Հայաստան» կոմպլեքս Հոդվածում, «ՀԱՀ», հ. 5, Երևան, 1979, էջ 422-423):
9. Հյուսվածագարդ, «ՀԱՀ», հ. 6, Երևան, 1980, էջ 555:
10. Հովհաննես, «ՀԱՀ», հ. 6, Երևան, 1980, էջ 555:
11. Մանրանկարչություն, «ՀԱՀ», հ. 7, Երևան, 1981, էջ 246-248:
12. Մարգարե, «ՀԱՀ», հ. 7, Երևան, 1981, էջ 300:
13. Մլքե թագուհու Ավետարան, «ՀԱՀ», հ. 7, Երևան, 1981, էջ 628-629:
14. Պատկերագարդում, «ՀԱՀ», հ. 9, Երևան, 1983, էջ 154-155:
15. Սարգիս Պիծակ, «ՀԱՀ», հ. 10, Երևան, 1984, էջ 217-218:
16. Վասակ իշխանի Ավետարան, «ՀԱՀ», հ. 11, Երևան, 1985, էջ 289-290:
17. Տերունական պատկեր, «ՀԱՀ», հ. 11, Երևան, 1985, էջ 689:
18. Ուժ մանրանկարիչների Ավետարան, «ՀԱՀ», հ. 12, Երևան, 1986, էջ 128-129:
19. Միջնադարյան կերպարվեստ. Որմնանկարչություն և մանրա-

նկարչություն, «ՀԱՀ», «Սովետական Հայաստան» հատոր, Երևան, 1987, էջ 546-548:

20. Խաչքար, «Քրիստոնյա Հայաստան» հանրագիտարան, Երևան, 2002, էջ 432-434:
21. Խորան, «Քրիստոնյա Հայաստան» հանրագիտարան, Երևան, 2002, էջ 441-443:
22. Կարսի Ավետարան, «Քրիստոնյա Հայաստան» հանրագիտարան, Երևան, 2002, էջ 460-461:
23. Կենաց ծառ, «Քրիստոնյա Հայաստան» հանրագիտարան, Երեւան, 2002, էջ 482-483:
24. Մանրանկարչություն, «Քրիստոնյա Հայաստան» հանրագիտարան, Երևան, 2002, էջ 673-683:
25. Ութ մանրանկարիչների Ավետարան, «Քրիստոնյա Հայաստան» հանրագիտարան, Երևան, 2002, էջ 934-935:
26. Սրբապատկեր, «Քրիստոնյա Հայաստան» հանրագիտարան, Երեւան, 2002, էջ 934-935:
27. Սկեռայի Ավետարան, «Քրիստոնյա Հայաստան» հանրագիտարան, Երևան, 2002, էջ 910-911:
28. Վեհափառի Ավետարան, «Քրիստոնյա Հայաստան» հանրագիտարան, Երևան, 2002, էջ 978-979:
29. Վասակ իշխանի Ավետարան, «Քրիստոնյա Հայաստան» հանրագիտարան, Երևան, 2002, էջ 961:
30. Մարիամ. պատկերագրություն, «Քրիստոնյա Հայաստան» հանրագիտարան, Երևան, 2002, էջ 705-708:
31. Կերպարվեստագիտություն, ՀԱՅԱՍՏԱՆ հանրագիտարան, Հայաստանի Հանրապետություն, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն, Երևան, 2012, էջ 577-580:

ՀՈԴՎԱԾՆ ԵՐ ԹԵՐԹԵՐՈՒՄ

1. Արվեստի կենսահաստատ ուժով (Ա.Բաժբեռլ - Մելիքյանի ցուցահանդեսի առթիվ), «Սովետական Հայաստան», 27 հունիսի, 1968:
2. Տաղանդ և բեկված ճակատագիր, «Վարուժան», թիվ 12, օգոստոս, 1993, էջ 11:
3. Մտածող և հայի ստեղծագործ ուժով ապրող գիտնականը (նվիրված Ա.Զարյանին), «Վարուժան», թիվ 13, նոյեմբեր 1993, էջ 1:
4. Հայ քանդակագործների աննախադեպ հաջողությունը իտալիայում, «Վարուժան», թիվ 6, սեպտեմբեր-Հոկտեմբեր, 1994, էջ 36-37:
5. Խայտաբղետ «ալմանախ», «Շրջան», թիվ 11, 07.04.1995:
6. Ինչպես է ներկայացված 19-20-րդ դդ. Հայ արվեստը Բոխումում, «Շրջան», թիվ 10, 07.04.1995:
7. Բոխումյան ծուռ Հայելու մեջ, «Նպատակ», ՀՀ ԳԱԱ պաշտոնաթերթ, 1-15 հունվարի, 1995, N 9(52):
8. Տարօրինակ մոտեցում, «Նպատակ», 1-15 օգոստոսի, 1995, N 18:
9. Սարգիս Պիծակը և «Պիծակի» լեզենդը, «Լուսավորիչ», 1996, Հունվար, Ա, էջ 7:
10. Առաջին նկարիչը, որին վերջնականապես բացվել է գաղտնիքը. Արշիլ Գորկու մահվան 50-ամյակի առթիվ, «Հայաստանի Հանրապետություն», թիվ 192, 1 հոկտեմբերի, 1998:
11. Վիլհելմ Մաթեոսյան. արվեստի փիլիսոփայության մարդը, «Գրական թերթ», N 15, 15-31 դեկտեմբերի, 1998, էջ 8-9:
12. Արմեն Զարյան. ճշմարիտ մտավորական, «Ազգ», 3 հունիսի, 1994:
13. Անդրանիկ Կիլիկյան. Պայծառ մարդը, տաղանդավոր արվեստա-

գետը և բնածին մանկավարժը, «Հոգևոր հայրենիք», 2005, սեպ-տեմբեր, էջ 5:

14. *Մոդեռնիզմը և Հայ կերպարվեստի զարգացումը*, «Մշակույթ», թիվ 1, 6 մարտի, 2006, էջ 15-16:

15. *Հայոց մեծ ընդվազումի նկարիչը* (Է. Իսաբեկյան), «Ազգ», 22, օգոստոսի, 2007:

16. *Երկար սպասված մենադրություն* (Рубен Драмоян, Акоп Овнатанян, Ереван, 2006, 150 с., 86 սլ.), «Քրիստոնյա Հայաստան», 2007, սեպտեմբեր Ա, թիվ 17 (253), էջ 4-7:

17. *Եղուարդ Իսաբեկյան, Հայ մեծ քաղաքացի գեղանկարչի ծննդյան 95-ամյակի առթիվ*, «Ազգ», ներդիր, 19 դեկտեմբերի, 2009, էջ Դ (Իսաբեկյանի բանաստեղծությունների հետ):

18. *Подвижник искусства (к 85-летию Николая Котанджяна)*, Под звездами, Совместный проект Мин. культуры РА и “Голоса Армении”, 21 марта, 2013.

19. *Հրավարդ Հակոբյան, Խմ տաղանդաշատ ընկերոջ մասին*, «Ազգ» օրաթերթ, Մշակույթ, 21, 5 հունիսի, 2015:

**ՎԻԳԵՆ ՂԱԶԱՐՅԱՆԻ ԳԻՏԱԿԱՆ
ՀԵԿԱՎԱՐՈՒԹՅԱՄԲ
ՊԱՇՏՊԱՆՎԱԾ ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆԵՐ**

1. **Իսաբեկյան Մհեր Արամի - «Էղվարդ Իսաբեկյանի գեղանկար-չության ժանրային և ձևառնական առանձնահատկությունները», 2003թ., 10 սեպտեմբերի:**
2. **Գևորգյան Արամայիս Գևորգի - «XII-XIIIդր. Հայկական ճար-տարապետական հուշարձանների զարդաքանդակը», 2003թ., 10 սեպտեմբերի:**
3. **Հովսեփյան Գալուստ Սերգեյի - «Վաղ շրջանի հայագգի սրբերի պատկերագրությունը Հայկական միջնադարյան մանրանկարչության մեջ», 2003թ., 26 սեպտեմբերի:**
4. **Շատուրյան Արման Սամվելի - «Դիմանկարը Հայ կերպարվես-տում 1960-1980թթ.», 2004թ., 19 Հոկտեմբերի:**
5. **Հովհայյան Արմեն Հրաչյի - «Գառզուի գրաֆիկան», 2004թ., 19 Հոկտեմբերի:**
6. **Առաքելյան Միքայել Գեղամի - «Մանրանկարիչ Մեսրոպ Խիզան-ցու պատկերազարդ Ավետարանները (17-րդ դարի առաջին կես)», 2004թ., 25 Հոկտեմբերի:**
7. **Ավետիսիայան Քնարիկ Գառնիկի - «Ասովածամոր պատկերները Հայ միջնադարյան արվեստում («Ասովածամայրը մանկան հետ» Հորինվածքի պատկերագրությունը)», 2005թ., 28 սեպտեմբերի:**
8. **Ամիրխանյան Ռուզաննա Ֆրունզեի - «Խորանների ծագումնա-բանությունը և վաղ խորհրդաբանությունը», 2006թ., 4 սեպտեմ-բերի:**
9. **Մարտիրոսյան Առնոս Արիսի - «Հայ նոր արվեստի ձևավորման մի քանի առանձնահատկությունները XVI-XVIIդդ. մատենական և մոնումենտալ նկարչության մեջ», 2007թ., 7 մայիսի:**
10. **Մանուկյան Սեյրանուշ Սոսի - «Տեքստաբաժանումները (ռուբ-րիկացիան) Հայկական ձեռագիր Ավետարանների գեղարվեստա-**

կան ձեւավորման համակարգում», 2008թ., 21 Հուլիսի:

11. **Գալստյան Աննա Բորիսի կամաց առաջնային գործությունը՝ «Արշիլ Գորկին ամերիկան քննադատության պատմության մեջ»**, 2008թ., 11 սեպտեմբերի:
12. **Ազատյան Վարդան Լևոնի կամաց առաջնային գործությունը՝ «19-րդ դարի համաշխարհային արվեստի գերմանական պատմագրությունը և Հայաստանի միջնադարյան արվեստը»**, 2008թ., 18 սեպտեմբերի:
13. **Բուրգույան Ռուբեն Արմենի կամաց առաջնային գործությունը՝ «Պոստիմպրեսիոնիզմի դրամորումները Հայ գեղանկարչության մեջ XX դարի սկզբին»**, 2009թ., 25 Հունիսի:
14. **Մարգարյան Արաքսյա Վարդանի կամաց առաջնային գործությունը՝ «Մարիամ և Երանուէի Ալլամազյանների ստեղծագործական ուղին»**, 2010թ., 1 Հունիսի:
15. **Գրիգորյան Գրիգոր Վահագնի կամաց առաջնային գործությունը՝ «Հայաստանի վաղ միջնադարյան քառանիստ կոթողները»**, 2011թ., 10 մարտի:
16. **Բաղրամյան Արմինե Սուրենի կամաց առաջնային գործությունը՝ «Սասունցի Դավիթ» էպոսի և գրական մշակումների նկարագրումները»**, 2011թ., 12 մայիսի:
17. **Առաքելյան Աշոտ Վահանի կամաց առաջնային գործությունը՝ «1960-80-ական թվականների հայութական գրաֆիկան»**, 2011թ., 15 դեկտեմբերի:
18. **Վահանյան Վահան Գրիգորի կամաց առաջնային գործությունը՝ «Բուսական և կենդանական մոտիվների կերպարանափոխությունը Հայ միջնադարյան (IX - XIV դդ.) քանդակագործման մեջ»**, 2011թ., 16 Հունիսի:
19. **Համբարյան Արամ Շավարշի կամաց առաջնային գործությունը՝ «Տեղայնության և նորարարության միտումները Վանաձորի արվեստագետների ստեղծագործության մեջ (XX դարի II կես)»**, 2011թ., 1 դեկտեմբերի:
20. **Գրիգորյան Արմենակ Գևորգի կամաց առաջնային գործությունը՝ «Հայ միջնադարյան արվեստի պատմագրությունը 19-րդ դարում և 20-րդ դարաակրի Հայ պարբերական մամուլում»**, 2011թ., 8 դեկտեմբերի:
21. **Օհանջանյան Նարեկ Արմենի կամաց առաջնային գործությունը՝ «Ուժ մանրանկարիչների Ավետարանը»**, 2013թ., 6 Հունիսի:
22. **Ղազարյան Դավիթ Գեղամի կամաց առաջնային գործությունը՝ «Պահպանության գրերի /Հմայիլ-**

ների/ գեղարվեստական հարդարանքը (15-րդ դարից մինչև 1659թ.)», 2013թ., 5 գեկտեմբերի:

23. **Քոթանջյան Գարեգին Նիկոլայի - «Իմպրեսիոնիզմի գեղարվեստական ժառանգությունը և Հայ գեղանկարչությունը (XIXդ. երկրորդ - XXդ. առաջին կես)», 2014թ., 29 մայիսի:**
24. **Հմայակյան Մարգար Սիմոնի - «Իջևանի միջազգային սիմպուլսների քարարձանների գեղարվեստական առանձնահատկությունները», 2014թ., 29 մայիսի:**
25. **Դարջվար Ֆաթեմեկ (Իրան) - «Քաջարյան շրջանի թեյարանային պատմողական որմնանկարչությունը», 2015թ., 22 հունվարի:**
26. **Աղամազյան Արման Սամվելի - «Աբստրակտ արվեստի ձևավորումն ու ընթացքը Հայաստանում», 2015թ., 17 սեպտեմբերի:**
27. **Մանսասերյան Լիլիթ Լևոնի - «Հայ բեմանկարչությունը 1950-1980-ական թթ.: Բեմանկարչական կերպարի, տարածական, կոմպոզիցիոն և գունային լուծումների փոփոխությունները», 2015թ., 24 սեպտեմբերի:**
28. **Խազան Շահըանու (Իրան) - «Զարդանախմբը Սեֆյան թագավորության շրջանում», 2017թ., 19 հունվարի:**
29. **Աբովյան Սերգեյ Խաչատորյանի - «Հայկական գրքարվեստը 1991-2016 թվականներին», 2018թ., 15 հունիսի:**

ԳՐԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ ԵՐ

1. Նորովի Կոջոյանը, «Սովետական գրականություն», N 8, 1972, էջ 148-150:
2. Նոր գիրք Հայ միջնադարյան քանդակի մասին, «Սովետական գրականություն», N 10, 1976, էջ 141-144:
3. Վասպուրականի մանրանկարչության մասին նոր հետազոտություն, «Գրական թերթ», N 26, 15 հունվարի, 1977:
4. Արժեքավոր Հրատարակություն, «Սովետական արվեստ», N 1, 1986, էջ 57-59:
5. Լ. Բ. Զուգասպյան. Գրիգոր Շաղկող, Երևան, 1986, 158 էջ, Պատմաբանական հանդես, N 3, 1988, էջ 213-216:
6. Մտածող և հայի ստեղծագործ ուժով ապրող գիտնականը. Արմեն Զարյան, «Վարուժան», թիվ 13, նոյեմբեր, 1993, էջ 10-11:
7. Տ. Ա. Իզմայլովա, Армянская миниатюра XI века, Москва, “Искусство”, 1979. “Византийский временник”, N 43, 1982, Москва, изд. “Наука”, стр. 264-266.
8. Հային բարձրացնող գիրքը կենսաբեր. Գարեգին Ա. Վեհափառի խոհարար Հայոց գրքի մասին, «Վարուժան», թիվ 3, սեպտեմբեր, 1984:
9. Ուսումնասիրություն՝ նվիրված Դրիմում նկարագրված մի ձեռագրի, «Էջմիածին», Օգոստոս, 2003, էջ 107-111:
10. Կարծիք Դիղոյի «Սալոնների» թարգմանության մասին, Հ.Բախչինյան, Դրվագներ Փրանսիական գրականության պատմության, Երևան, Երևանի համալսարանի հրատ., 2004, էջ 296-297:
11. Հենրիկին՝ Բողերի «Զարի ծավակների» թարգմանչին, Հ.Բախչինյան, Դրվագներ Փրանսիական գրականության պատմության, Երևան, Երևանի համալսարանի հրատ., 2004, էջ 303:
12. Հ.Հովհաննեսյան. Հնագույն գրաման Հայաստանում, ծագման հարցի շուրջ, Պատմաբանական հանդես, N 2, 2011, էջ 274-275:

ԳԵՂԱՐՎԵՍԱԿԱՆ ԵՐԿԵՐ ԵՎ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Գյոթե, Վայմարյան քնար, Երևան, «Առվետական գրող», 1985, թարգմ. գերմաներենից, էջ 3-7, 18-20, 22-70, 94-99, 116-122, 133-134, 140-141:
2. Ղազարյան Վ., Խճանկար, Բանաստեղծություններ, Երևան, «Նախրի», 1992, 77 էջ:
3. Ներսես Շնորհալի, Հիսուս Որդի, Առաջարանը գրեց և արևելահայերենի վերածեց Վիգեն Ղազարյանը, Երևան, «Ապոլոն», 1991, էջ 5-223:
4. XX դարի հայ պոեզիա, կազմեց Զ.Ավետիսյանը, Երևան, ՀԳՄ Հրատ., 2005, (Վիգեն Ղազարյան, էջ 463-469):
5. Գյոթե, Հռոմեական էլեպիաներ (Առաջարան, թարգմ., ծանոթ. Վ. Ղազարյանի), «Գարուն», 7, 1980, էջ 74-78:
6. Ղազարյան Վ., Բանաստեղծություններ, «Գարուն», 6, 1987, էջ 88-89:
7. Ղազարյան Վ., Բանաստեղծություններ, «Գարուն», 5, 1999:
8. Բանաստեղծություններ, «Գրական թերթ», N1 (2568), 1-15 հունվարի, 1999, էջ 12:
9. Ուիսթն Հյու Օդլն, Բանաստեղծություններ (թարգմ. անգլերենից Վ. Ղազարյանի), «Գարուն», 9, 1991, էջ 72-74:
10. Ղազարյան Վ., Փաթ ընկած մարդը, «Գարուն», 7, 1995, էջ 36-39:
11. Հերբերտ Ոփտ, Արդի նկարչության համառոտ պատմություններ, անգլերենից թարգմանեց Կամո Բաղալյանը, Առաջարան և խմբագիր՝ Վիգեն Ղազարյան, 2002, Երևան, «Սարդիս Խաչենց», 228 էջ, 132 պատկեր:

12. Ռ. Զ. Քոլլինգվուդ, Արվեստի Հիմունքները. թարգմ. անգլերենից և առաջաբանը Վ. Ղազարյանի, Երևան, «Սարգիս Խաչենց. Փրինթինֆո», 2007, 422 էջ:
13. Ուշնե Ուելեք, Օսթին Ուորրեն, Գրականության տեսություն, թարգմ. անգլերենից և առաջաբանը՝ Վ. Ղազարյանի, Համաթարգմանիչ և խմբագիր Հ. Բախչինյան, Երևան, «Սարգիս Խաչենց. Փրինթինֆո», 2008, 514 էջ:
14. Դիոնիսիոս Արեոպագացի (Դիոնիսիոս Արիսպագացի), Աստվածաբանական երկեր՝ Արեոպագիտիկաներ, Փոխադրությունը գրաբարից, առաջաբանը և ծանոթագրություններ՝ Վիգեն Ղազարյանի, Երևան, «Նախրի», 2013, 238 էջ:
15. Ղազարյան Վ., Պատուհաններ, Բանաստեղծություններ, Երևան, «Նախրի», 2016, 304 էջ:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՎԻԳԵՆ ՂԱԶԱՐՅԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

1. ՂԱԶԱՐՅԱՆ ՎԻԳԵՆ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍԻ, Ով ով է. Հայեր, կենսագրական հանրագիտարան, երկու հատորով, հատոր առաջին, Աբայան-Ղուշչյան, Երևան, Հայկական հանրագիտարան Հրատարակչություն, 2005, էջ 703:
2. Հրավարդ Հակոբյան, Խմ տաղանդաշատ ընկերոջ մասին. Վիգեն Հազարյանի գեղանկարչական անհատական ցուցահանդեսի առթիվ, «Ազգ» օրաթերթ - Մշակույթ, 05.06.2015:
3. ՂԱԶԱՐՅԱՆ ՎԻԳԵՆ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍԻ, Հանրագիտական բառարան, երկու հատորով (պլասվոր խմբագիր՝ Հովհաննես Այվազյան), հատոր 2, Կ(ինո)-Ձ(ուքսին), Երևան, Հայկական հանրագիտարան Հրատարակչություն, 2018, էջ 248:
4. Հրավարդ Հակոբյան, Վիգեն Հազարյան. գիտնականի ուղին, Լրաբեր Հասարակական գիտությունների, N 1 (652), Հունվար-ապրիլ, 2018, էջ 344-345:
5. Աննա Ասատրյան, Բազմավաստակ արվեստաբանը և մանկավարժը (ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Վիգեն Հազարյանի ծննդյան 75-ամյակի առթիվ), Պատմաբանասիրական հանդես, N 1 (207), 2018, էջ 292-295:
6. Վիգեն Հազարյան - 75, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» թերթ, մարտ, N 3 (316), 2018, էջ 7:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Աննա ԱՍԱՏՐՅԱՆ - Վիգեն Ղազարյան. բազմավաստակ արվեստաբանն ու բազմահմուտ մանկավարժը	5
Վիգեն Ղազարյանի կյանքի և գործունեության հիմնական տարեթվերը.....	12
Վիգեն Ղազարյանի տպագիր աշխատությունների մատենագիտությունը	15
Մենագրություններ	15
Ալբոմներ	16
Հոդվածներ գիտական պարբերականներում և ժողովածուներում..	17
Գիտական գեկուցումներ	24
Հանրագիտարանային հոդվածներ	28
Հոդվածներ թերթերում	30
Վիգեն Ղազարյանի գիտական ղեկավարությամբ պաշտպանված ատենախոսություններ	32
Գրախոսություններ	35
Գեղարվեստական երկեր և թարգմանություններ	36
Գրականություն Վիգեն Ղազարյանի մասին	38

**ՀԱՅ ԱՐՎԵՍՏԱԲԱՆՆԵՐԻ
ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ**

N 6

ՎԻԳԵՆ ՂԱԶԱՐՅԱՆ

**Համակարգչային էջադրումը՝ Վերա Պապյանի
Շապիկի ձևավորումը՝ Արմեն Մուրադյանի**

**Հրատ. պատվեր № 891
Ասորագրված է տպագրության՝ 20.09.2018թ.:
Զափառ՝ 60 x 84 $\frac{1}{16}$, տպագրական 2,5 մամուլ:
Տպաքանակը՝ 120 օրինակ:
Գինը՝ պայմանագրային:**

**ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատարակչության տպարան,
Երևան, Մարշալ Բաղրամյան պող. 24**